

„LUPTA PENTRU LUMINĂ”

„LUMINA PRIN LUPTĂ”

Revista Literară

APARE LA 1, 10 și 20 ALE FIE-CĂREI LUNI

DIRECTOR, TH. M. STOENESCU.

PRIM-REDACTOR, COLONEL G. BOTEANU.

Articolele nepublicate nu se
inapoiază

Scrisorile nefrancate se refuză.

REDACȚIA și ADMINISTRAȚIA

STRADA ARCULUI, No. 10.— BUCURESCI

Ziarele care ar reproduce ar-
ticole din această revistă sunt
rugate a arăta aceasta în josul
articolelor.

FORMAȚIUNEA ROMÂNIEI MODERNE

Rolul tinerimei în pregătirea Unirei
și a regenerării Patriei¹⁾.

III

La 1848, țara noastră, în afară, sta altfel de cum stă astăzi. Puterile Europei, afară de Rusia, Austria și Turcia, mai că ignorau până și despre existența noastră și nu se interesa de noi, dupe cum astăzi au uitat și nu se mai interesează de biata Polonia, de cavale-rească memorie. Când împrejurările făceau că vrând nevrând, să se vorbească despre noi, în vr'un parlament, atunci concluziunea asupra căreia conveniau cu toții era că: *regularea soartei Românilor este un lucru de competența exclusivă a Turciei și Rusiei*. Europa avea a se amesteca numai atunci când Rușii, nemulțumiți a ne exploata ca simpli protectori, ar fi voit să ne cucerească definitiv. Chipul acesta de vedere reese clar și lămurit din desbaterile camerei comunelor Angliei, ședința de la 22 Martie 1849²⁾. Iaca așa! Aceasta e dat Turcilor și Muscalilor cuvînd d'a preface România în guvern rusească. De acolo *ține-te pânză să nu te rupi*, sub pinteni Cazacilor?

În fața unei astfel de situațiuni politice esterne, cu atât este mai de laudă curajul tinerimei române, care în Moldova, la Martie și în Muntenia la 11 Iunie, 1898, ridicând steagul reformei, a cerut, respective, cunoscutele 35 de puncte înscrise în petițiunea monstră din Iași și cele 22 puncte, înscrise în manifestul Țării Românești, care, pe lângă reformele sociale edictate, apoi, din punct în punct, în constituțiunea ce ne-am dat în 1866, mai proclama unirea țărilor surori³⁾, abolițiunea pro-

tektoratului Muscălesc, emanciparea țăranilor, secularizarea moșiilor monastirești și desrobirea țăganilor¹⁾.

Dar totul trebuie să se facă, în lumea aceasta, în ziua și ora fixată de destin. Era scris ca reformele proiectate în 1848 să nu se realizeze de cât mai târziu. În Muntenia, revoluțiunea a stat în picioare trei luni. În Moldova, trei zile. Domnul Muntenesc a făcut defecțiune revoluțiunii. Domnul Moldovei a strangulat-o. Poarta otomană nu i-a înțeles importanța. Rusia o au priceput foarte bine și cu interese panslavismului. Iar apostolii mișcării, prinși, închiși prin pușcării, casarme, monăstiri, bătuți cu nuele și fringhiile ude, ferecați în lanțuri, fură exilați peste hotar, ca oameni periculoși, ca revrătorii, ca resturnători, ca mîncători de boeri, ca amici ai țăranului, ca liberatori ai țăganilor²⁾.

Două transporturi de exilați, puși între baionete, au apucat calea tristă și spinoasă a pribegiei, atât de frecventată odinoară de străbunii noștri. Primul transport s'a făcut din Moldova, în noaptea de 29 Martie 1848, și se compunea din patru frați Rosetești, V. Mălinescu, V. Alexandri, M. Cogălniceanu, Al. Rusu, Gr. Romalo, Cazadini, Al. Cuza, C. Negri, P. Cazimir, Cantacuzino, Episcopul Justin, V. Ghica, M. C. Epureanu, I. Cuza, Nicu Catargiu, Iorgu G. Sturdza, Al. St. Catargiu, G. Casimir, Dimitrie Filipescu, Zaharia Moldoveanu, Al. Miller, D. Ralet, Nicu Ghica, Alecu Moruzi, Al. Moruzi, Al. Mavroordat, etc, Eram în Tecuci, și am văzut cu ênsuși ochii mei, harabalele ovreești, pline de

¹⁾ Vezi Manifestul țării românești.—Cf. Dorințele partidei naționale din Moldova în 1848.

²⁾ Vezi proclamațiunea lui Mihaï Sturdza-Vodă, în «Albina românească» din 1 Aprilie 1848. Cf. cu aceea a Caimacamului Valachiei, Constantin Cantacuzino, unit cu comisarul împărătesc în Principatele Danubiane, din aceeași «Albina românească», 3 Octombrie, 1848.

¹⁾ Vezi Revista Literară, numerile 7 și 8 de la 10 Martie 1898, paginile 100 și 116.

²⁾ Vezi «Les Debats», din 25 Martie 1849.

³⁾ Vezi Dorințele partidei naționale din Moldova în 1848.

Bibl. Univ. Cluj

Nr. 1386-1923

exilați și de soldați beți, cari torturau pe nenorociții tineri, legați ploscă și duși spre Dunăre. Al doilea transport s'a făcut de Muntenia, la 14 Septembrie, adică a doua zi dupe ocuparea capitalei de Turci, a doua zi dupe apărarea eroică a pompierilor din Dealul Spirei. Acest transport se compunea din: Eliade, Tell, N. Goleșcu, Ștefan Goleșcu, C. Bolliac, Gr. Grădișteanu, C. Resetti, C. Bălcescu, N. Bălcescu, Gr. Ipătescu, N. Ipătescu, I. Voinescu, D. Bolintineanu, A. Zane, Znagoveanu, Brătienii, I. Ionescu (moldoveanu), Deivos, Moșoi, Apoloni, C. Aristia. Alții mulți 'i au ajuns din urmă, forțați sau de bună-voie. Din nefericire numai unul din acești martiri și *înainte mergători* mai este în viață și a nume d-ul C. Bălcescu. Casele lor au fost pustiite. Averile ruinate.

Și se făcu pace și liniște. Și ordinea morală se restabili. Și conservatorii vechei stări de lucruri turco-rusești, triumfară, pentru că, dupe cum a zis Tacit: «Ubi solitudinem faciunt, pacem appellant»: «a face dintr'o țară un pustiū, iată ce numesc ei a stabili pacea»¹⁾. Au triumfat pentru că, «Victrix causa diis placuit, sed victa Catoni»²⁾. Au triumfat pentru moment; însă viitorul era al învinșilor, dupe cum și în lupta dintre Cesar și Pompeiū forța era pentru cel dintēu, însă dreptul pentru acest d'al doilea, pentru popor. Acela odată: conservatorii au triumfat. Dar, ce avea a conserva? Să definim termenii! Conservatorii a ce, conservatorii căruī lucru?

«Conservator este acela sau aceia ce conservă». Înțelesul e clar. Însă, asemenea aceluī sculptor care nu sculptează, despre care vorbește Gozlan, în al său *Aristide Froissart*, s'au văzut de multe ori conservatorii ce nu conservă nimic bun. Faimosul Senat conservator, instituit de Napoleon în Franța, și de Cuza în România, au fost dintre cei d'ântēu cari nu i-au conservat când a sunat pătrarul de oră al lui Rabelais...

«Tels sont amis de l'ordre et se croient convaincus»
«Qui sont conservateurs pour garder leurs écus»

Scrie Francesul Ponsard. Concetățeanul său Jules Claretie, ne spune cum că, și el, căutând definițiunea conservatorului, a aflat-o în vechiul dicționar al lui Richelieu, unde a găsit scris: conservator este conservator al privilegiilor³⁾. Așa dar, iată de cine și în puterea căror idei s'a espulsat din țară, la 1848, floarea națiunii române, compusă nu numai din plebei, ci și din boeri, ai căror fii, uniți în

¹⁾ Frasă remarcabilă (și bine de ținut minte în țara aceasta), pe care Tacit o pune în gura lui Galgacus, șeful Caledoniilor; frasă care vrea să degingă nesățioasa sete de cucerire a ori-cui.

²⁾ Lucan, Pharsale, cânt. V.

³⁾ Jules Claretie, «Le mouvement parisienne».

credință și simțiri, au făcut pe 1848, de o potrivă cu cei l'alți; de o potrivă ca popa Snagoveanu și Vlădicii Iustin și Meletie Mitropolitul, victimele lui Mihai Sturza-Vodă al Moldovei. Căci, nu credem să se găsească în țara aceasta vre un om de bun simț care să tăgăduiască că unul singur din exilații moldoveni mai sus numiți, nu era boer de clasa I a, II și a III-a, dupe cum boeri au fost și exilații sau revoluționarii munteni, precum Golești, Voinești, Grădișteni, Roseți, Bălcești, etc. Aceasta să fie bine înțeles și bine știut, pentru ca nici plebeii ūe astăzi să continue a și însuși exclusiv paternitatea lui 1848 și nici boerii eă aibă cuvânt de a da cu piatra în 1848.

Înainte exilului, C. Negri petrecuse mai mulți ani în Italia, luă parte în mai multe conspirațiuni cu societățile secrete pentru liberarea peninsulei, această scumpă mamă a patriei sale. Când izbucni revoluțiunea din Februarie, C. Negri era la Paris. A doua zi dupe proclamarea republicei, representații tuturilor popoarelor, câte au o însemnătate politică, mergeau în cântări de libertate la guvernul provisoriu și 'l felicitau. Junimea română din Paris, cu Negri, președintele întrunirilor ei, în frunte, nevrând să rămăie codașă, a desfășurat steagul național, al nostru tricolor, ca semn al *unirii* și a mers la palatul guvernului provisoriu, unde, printr'un discurs din cele mai călduroase, îl încredință despre nemărginita simpatie a Românilor pentru Franța, a lor soră mai mare. Ei fură primiți de d-nii Buchez, Barthelemi-Sint-Hilaire și Adam, cari le responderă în numele guvernului, că primesc cu recunoștință acest semn de simpatie ce se dă Franței și Republicei de către români, frații Franței. Promiseră ajutor în curând spre a 'i scăpa de jug și esprima credința că acest secol nu se va încheia până nu se va asigura deplin soarta provinciilor danubiane.

«Noi, zise d. Buchez, nici de cum nu putem uita primele serviciū ce a făcut poporul vostru libertății și civilizațiunii. Nu ne miram văzându-vă alături cu noi pe baricade. Istoria va păstra această suvenire ca și trecutul vostru. Aveți drept a vă glorifica cu trecutul vostru. Ați fost leagănul libertății. Și eu cred că fii voștri vor fi vrednici de strămoșii lor».

Negri mulțumi în numele românilor, și, 'n aplausele mulțimei, ca semn de aducere aminte, dete guvernului provisoriu stindardul tricolor al României¹⁾. Acest stindard se păstra în ospelul orașului Paris, până la 1870.

¹⁾ Vezi «Le Constitutionel» din Februarie 1848.— Cf. «Gazeta Transilvaniei» numărul din 26 Aprilie 1848.— Bolintineanu, în «Cuza-Vodă», p. 11.

Dupe exil, în Paris, ca și 'n țară, acel care prezidă la întrunirile instructive ale tinerimii române, ce, la soarele libertății, se prepara pentru marea întreprindere a regenerării patriei, era Negri. Veni un timp când poșta încetă d'a mai aduce espatrițiilor subsidie din țară; veni un timp când bancherii și cămătarii refuseră verice împrumut; atunci Negri făcu cea-a ce făceau Goleștii cu venerabila lor mamă: ipotecă Mânjina, împrumută o mare sumă de bani pe comptul său, întâmpină toate datoriile și luă cu cheltuiala sa 15 esilați, cari, venind în Iași și București, se puseră a pregăti revoluțiunea națională, ale căreia seminte erau deja cu îmbelșugare aruncate de toți cei pe cari de prisos este să 'i mai numesc ¹⁾.

Mânjina s'a pierdut. Goleștii s'au emanetat. Epurenii s'au zălogit. Casele Panului s'au vîndut. Casele și tipografia lui Heliade de la Moși au fost pustiite de cazaci, iar ștocul de scrieri eminate regenerate și naționaliste a fost ars de aceștia. Moșia cea mică sa vîndut, și s'a prădat; însă moșia cea mare, România, a scăpat.

Astăzi..., nu mai vindem moșii spie a res-cumpăra țara, ci cumpărăm moșii din spina-rea și spre peirea ei...

O timpuri și moravuri!...

Și încă ne plîngem că mergem rău ca națiune?

Dar unde 'i patriotismul, unde 'i virtutea, unde 'i cumpătarea d'alte dăți? Unde? In su-tele de miș ce grămădim anual, fie-care în... pungile noastre?!

S'o lăsăm încurcată... trebușoara aceasta, și să revenim la exilați.

Mulți din ei s'au întors, mulți nu s'au mai întors. Nici unul din ei, s'ermanii, nu mai este între vii. La mulți nu li se știe nici mormintele. Grigore Romalo fu unul din aceștia. Martir al libertății, el își dete sufletul pe patul miserabil al unui spital din Constantinopole, jertfă a cruzimilor lui Michai Sturdza, al căruia arnăuți i-au fost spart capul și zdrobit peptul, ca la toți acei pe cari putuseră pune mâna. Dacă Grigore Romalo ar fi trăit, țara era să aibă unul din cei mai eminenți și luminați bărbați, formați la școala lui Negri. Cele depe urmă cuvinte ale lui au fost pentru nenorocita noastră patrie. «Mor, zise el, cu jale, că nu m'a ajutat soarta să'mi dau viața pentru fericirea patriei mele» ²⁾.

Și ast-fel s'au adevărit presimțirile inimii lui Heliade în Muntenia și ale lui Alexandri în Moldova, când ambii au plecat în esil dimpreună cu frații de luptă și când, unul

la hotarul de la Molnița și altul pe cel de la Cerna, au exclamat:

ELIADE

Te las, patrie, soție,
Ah! și dorul v'a 'mpilat,
Jugul greu v'a 'ngenuchiat
Viață-amară, moarte vie!
Te las patrie 'n lamente,
Și 'n catene fii tîi;
Rîd și dantă toți cei rîi
La suspinele'ti ardente.
Pruncul țipă, mama plînge,
Tata geme greu sub fer,
Junii 'nalță pumnii la cer;
Și tiranii-s beți de sânge.
Rusul bate, Neamțu 'ntinde,
Veneticul blestemat,
Lor ca Naibe'i s'a 'nhămat,
Țara, fată, toate vinde!
Te las, dulce Românie!
Moarte pentru-a ta scăpare
A fost toată ținta mea;
Fericirea'mi cea mai mare
E să mor când vei viea ¹⁾.

ALEXANDRI

Eū te las țară iubită,
D'al tîu cer mă depărtez,
Dar cu inima cernită,
Plîng amar, amar oftez!
Trist acum la despărțire,
De fiori mă simt coprins,
Și ori-ce dragă nălucire
Pentru mine-acum s'a stins!
Cine știe, cine știe
Dacă 'mpins d'al soartei vînt
M'oi întoarce 'n veselie
Să sărut al tîu pămînt...
Ș'ai tîi codri de verdeață
Unde curg șoptesc ușor
Reci isvoare ce dau viață,
Doine care zic de dor,
Ș'al tîu cer care zimbește
Sufletului românesc,
Și ori care mă iubește,
Ș'ori pe care eū iubesc ²⁾.

O! când va veni acel chiebat de prove-dință a scrie istoria mișcării noastre naționale de la 1821 încoace, mari comori de cunoș-tințe și entuziasm comunicativ va aduce cu sine. Numai acela, numai un privilegiat al provedinței a putea destăinui misterul, sa-crificiile, devotamentul și zelul ce genera-țiunea trecută a trebuit să cheltuiască, spre a aduce lucrurile aci unde sînt!...

Dacă evenimentele prezente, adecă dacă tot ceia ce s'a întîmplat sub ochii noștri de la 1848 până astăzi, a fost o realitate, iar nu un vis, apoi trebuie să ne adoperăm, vrînd nevrînd, a le deduce din trecut și trebuie să recunoaștem, odată pentru tot-d'auna, aceia ce au recunoscut și repausații martiri ai marelui noastre cauze naționale, precum Dim. Bolinti-

¹⁾ Insuși Bolintineanu a fost martur ocular la toate aceste fapte și le atestă.

²⁾ «Bucovina», 5 August, 1849.

¹⁾ «Adio la patrie», Noembrie 1848. Vezi «Cursul de poezii generale» al lui H. Rădulescu, I. p. 251.

²⁾ V. Alexandri. «Doine și lăcrămioare», Iași 1852, p. 205.

neanu, Bălcescu și alții. În adevăr, este fapt constant că Revoluțiunea sau Evoluțiunea de la 1848, în România, a fost desvoltarea acelei lucrări neîncetate și providențiale, începută în societatea noastră încă de la 1821. În aceea epocă, Românii, apăsăți cât nu se poate mai mult de fanarioți, în numele Elinismului, care fusese înălțat la dogma de Stat pe marile Dâmboviței ca și ale Bahluiului, se resculară în protiva acestora. Rezultatul acelei resculări a fost că ne-am câștigat cauza în fața Turciei ingrâte, atunci, ca și acum și am văzut restabilite multe din drepturile pe care ni le garantați vechile noastre capitulațiuni. Prin aceasta însă nu câștigase nimic cauza democrației, fiindcă Regulamentul Organic a continuat a apăsa poporul, nu numai în numele Statului, ci și în numele diferitelor clase sociale. Deci: care trebuia să fie programul Revoluțiunii de la 1848? Negreșit, desvoltarea progresivă a răcoalei de la 1821, în sensul ideilor democratice și sociale, pe care le-a semănat martirul de la Mehedinți cu cei 16.000 de Olteni ai săi, care vârașe groaza de moarte în tof ce era contra autonomiei și a românismului.

Astfel, volens nolens, era și a fost programa de la 1848.

Ca și Tudor Vladimirescu, cei de la 29 Martie, în Iași, și cei de la 11 Iunie, în București și Izlaz, n'au făcut mișcarea lor nici contra Turciei, nici contra Rușilor. Ci, în puterea drepturilor naturale inerente fie-cărui popor și în puterea autonomiei noastre nealienabile și neprescriptibile, s'a reclamat pur și simplu observarea tractatelor lui Mircea, Vlad-Țepeș, Bogdan și Vasile Lupu. Nimeni nu a voit a sfâșia aceste tractate.

Aceste bunuri dobândite, rămânea a se cutega la *Unire*. Numai astfel intra națiunea în drepturile ei naturale și autonome. Unirea Moldovei cu Muntenia a fost faptul care ne-a restabilit în ochii Europei întregi și nu târziu dupe unire a venit constituțiunea prelucrată de *adunările Mume*, din 1857, independența și gloria militară, ca consecințe neînlăturate ale Unirei și Autonomiei.

Iată, în scurt, istoria mișcărilor sau revoluțiunilor de la 1821 și 1848, de care foarte rău fac că nu știu seamă acei dintre contimporani, care se numesc Români în deșert.

G. Missail.

UN DUEL

Doctorul Cocoș era flegmatic ca un englez, când își pune englezul de gând să fie flegmatic.

De aceea, nu făcuse treabă mare cu medicina. Nu se ostenise să se anunțe măcar pe

la gazete, ca să-i fie încăi numele cunoscut. Se mulțumise cu postul de medic de plasă, până într'o zi și de-acolo fusese pus în disponibilitate... ca să se prepare pentru un concurs.

Ajunsesse om de aproape cincizeci de ani și când își închipuia că o să-i vie și lui vremea să se însoare, îl apuca așa un fel de sfârșeală pe la stomac, de și avea un stomac de mânca pietre ca un struț, când își pune struțul în cap să mănânce pietre.

Trebuia însă odată să facă și pasul acesta, fiindcă de cât va timp simția un dor în partea stângă, cam pe la mijloc, cum s'ar zice pe la rinichi, și nu vrea bietul să boalească singur fără să aibă pe cineva la căpătâi.

Pusese el ochii de mult pe o fată, care l'ar fi luat cu mulțumire, nu pentru că pe vremea aceea, ca și astăzi, doctorii erau cei mai căutați, ci fiindcă zestrea i-o mănecase tată-său încă de pe când era flăcău, și spera că prin însoțirea cu un discipol al lui Esculap, să și asigure existența până la adânci bătrâneți.

S'ar fi potrivit grozav de bine la duhuri amândoi, căci, cu toată disproporția de vârstă, și el și ea urmăreau același ideal: viitorul.

Era însă o piedică:

Elenuța, orfană de părinți, crescuse în casa unei mătuși văduve, care trăia din venitul câtorva odăi ce închiria pe la studenți. Era deci inevitabil ca cei mai sentimentali dintre ei să pue într'o zi posesie pe inima frumoasei Elenuțe. Într'o noapte de extaz amoros, sub cer cu lună, își și jurară, ca îndată ce ténérul își va isprăvi studiile, să se căsătorească, în contra tuturilor prejudiciilor și mai ales în contra voinței părinților lui, cari năzuiau ca fiul lor să ajungă măcar ministru, ca să ia zestre de cel puțin un milion. Vremea aceea însă nu mai sosia: băiatul, ocupat cu dragostea, neglijase cartea; părinții, niște provinciali, care și rupeau de la gură ca să-i dea lui, îndată ce aflară, îl năpustiră, fără a'i mai trimite un ban, iar Elenuța simți la urma urmei cu ce sculă avea să-și mănânce ténerețele. Plinse o zi și o noapte pe mormântul iluziilor ei pierdute și se mângâia repede cu idea că mai sunt și alții în lumea asta.

Când făcu cunoștința doctorului, în casa unei alte mătuși, e moașă cu diplomă, și când află proiectul acestuia de a se căsători cu o demoazelă, fie și săracă, dar cu minte și casnică, își uită de jurământul făcut ténérului și începu să cocheteze, ca o găină, pe lângă Cocoș.

Cu vremea, veni în ajutor și tanti-moașa, ast-fel că d'abia trecu o lună la mijloc și vorba se făcu.

Era însă o piedică:

Ténérul Manolache le stetea în drum. I se bătuse odată ochiul drept; de două ori îl

mâncase vârful nasului; iar într'o zi aflase tot: o scrisoare anonimă îi descoperi întreaga trădare. De unde până atunci dormise liniștit, începu să devie gelos, amenințator, primejdios chiar.

Doctorul Cocoș primise și el o anonimă, un dublu exemplar adăogat și corectat de aceeași prietenă bună a Elenuței, și de aci neînțelegeri, dispute, protestări, o întregă tevatură. Doctorul era cât pe aci să'și ia seama, căci prea i se mobilase capul cu fel de fel de vorbe; iar Elenuța puțin lipsi să se otrăvească cu o cutie de chibrituri stinse în apă. Numai Manolache decisese în mod irevocabil să se sinucidă singur, îndată dupe ce 'și va răsbuna pe infidela, prin moartea ei și a infamului rival. În sfârșit, un desnodământ de tragedie.

La un moment dat, Manolache insultă pe doctor în plin public: în fața ambelor mătuși, și, lucru ne mai pomenit, tot el îl provocă la duel.

Cocoș ênsă era flegmatic ca un englez, când își pune englezul de gând să fie flegmatic.

Nu de geaba fusese el douăzeci de ani medic de plasă și nu cu una cu două aspira să ajungă într'o zi și de județ.

Avea Cocoș niște planuri, ce ar fi uimit până și pe Napoleon I, dacă Napoleon I ar mai fi în stare să se uimiască.

Ambiționat de amenințările tânărului și simțind că a prins dragoste de Elenuța, o dragoste mai mult de încăpățănare, își zise într'un acces de... inspirație:

— Stați tu, mucosule!. Duel vreți, duel am să-ți dau.

Și planul îi fu hotărât.

Mai întîiîu ênsă căută să se încredințeze dacă relațiile dintre tineri nu merseseră prea departe. Pentru aceasta îi fu destul jurământul cu icoana în brațe a mătușei numărul unu și declarația verbală a moașei diplomarisită. Cât despre depoziția inculpatei, — cea mai doveditoare din toate, — dintr'un sentiment de delicatețe, îi era cu neputință s'o ceară: biata fată, de câte-va zile, plîngea în toate chipurile, un plîns ce ar fi înduișat chiar inima unui mamos de regiment, ne cum a unui medic de plasă.

— Dacă este așa, isbucni doctorul, indignat la rîndu-î, lasă că 'l învăț eu ce va să zică a compromite o demoazelă, și mai ales o demoazelă, care în curând va trebui să poarte numele de madam Cocoș!..

— Ce vreți să faci? strigă Elenuța spăimîntată. Vreți să'l omori?

— Ți-e milă de el?

— Nu, dar mă tem pentru d-ta!

— Haida de! Lasă că 'l învăț eu!..

— Vreți să'l ucizi?

— Ași!..

— Dar atunci?..

— Lasă că'l învăț eu!..

Și cu amenințarea aceasta, Cocoș eșise aproape furios din casa viitoarei sale, în ajun de a se întâmpla... cea mai înfiorătoare catastrofă.

A doua zi, rivalii aveau să se bată într'una din vile de pe dealul Filaretului.. un duel teribil, pe moarte, fără martori, cu pistoale ghintuite, la câți-va pași.

Doctorul impuse toate condițiile, ca unul ce era și cel insultat.. și cel provocat. Bietul Manolache, atât era de zăpăcit, că nu mai știa ce face și la ce se hotărăște. Nefericit în amor, cu cariera sdrobotită, părăsit de părinți, dorea să moară. Nu'i trecuse ênsă prin gând că ar putea să omoare el pe adversar, într'un duel așa de ciudat, fără martori, fără nici o dovadă că nu l'a asasinat.

Dar iată 'i pe teren.

Doctorul întinse adversarului său unul din cele două pistoale ce adusese cu sine.

Și, iarăși lucru ciudat, Manolache care fusese și insultătorul și provocatorul, trebuia să tragă el cel d'întîiîu: ast-fel hotărâse Cocoș și era nestrămutat în condițiile lui.

La comanda: unu! doi!.. tînerul ochi.

— Trei!..

Trase cocoșul... și... bang!..

Cocoș căzu la pămînt, ca lovit drept în inimă. Se svârcoli îngrozitor, horcăi oribil, expiră înfiorător și...

— Mort! putu să zică învingătorul, îngălbenit ca turta de ceară..

Apoi, ca un fulger îi trecu prin minte idea că duelul acesta nu era duel, ci curată omucidere.

Fără a se asigura dacă victima mai suflă măcar, își luă de jos haina și pălăria și o croi la fugă, printre copaci, prin șanțuri, peste câmp, ca un criminal care se ascunde de urmărire.

Toată ziua o trecu într'o groapă părăsită. Seara porni iar la drum și ajunse la o gară apropiată, tocmai când trenul sosia în stație. Luă un bilet și se ghemui în colțul unui vagon și, cine știe când, ajunse unde nimenea nu știe.

* * *

Timp de șase ani Manolache citise toate gazetele; îi tâcăise inima neconținut; fie-care agent al forței publice fusese pentru el un spectru, de care nici în somn nu se putea desbăra. Cu toate astea, nimic: nici o vorbă scrisă la gazetă, nici o pomeneală de teribilul asasinat.

Prigegise în multe locuri; se apucase de muncă. La urmă fusese comptabil la o moșie

și în fine părtaș cu arendașul. Ajunsesese binișor, se împăcase cu părinții și era aproape să uite întâmplarea care 'i pricinuisese ani de frică și de suferință... Dar, în sfârșit, nu mai avea de ce să se teamă.

Un îndemn ciudat ênsă, un fel de dor de împăcare a conștiinței, îl mâna mereu spre București.

În sfârșit, într'o vară, își ridică de pe suflet și povara aceasta.

Veni în capitală și trase la un hotel mărginaș. Abia dupe două zile, pe înserate, dădu de un vechiu prieten.

Acesta, cum îl recunosc, îi sări de gât și începu să riză, sărutându'l c'o poftă nespusă.

— Ce fel? Tu, la București?...

Manolache nu știu ce să răspundă.

Întrebarea aceasta îi redeșteptă frica de urmărire.

— Aide, urmă prietenul, nu te pierde așa, vino cu mine. Nicî nu 'ți închipuești... Să mergem colo, într'o grădină, o să vezi...

Și 'l trase dupe dînsul, avînd pe buze un zîmbet de compătimire.

Pe drum vorbiră multe, o convorbire foarte ciudată... Nicî unul nici altul nu se explica pe deplin.

În sfârșit, intrară în grădină, se așezară la o masă, aleasă par'că într'adins de prietenul lui Manolache.

Nu trecu mult și un grup de vizitatori se strecura printre mulțime, ca să se așeze la o masă din apropiere, rămasă singură neocupată. Grupul se compunea dintr'un bărbat, o femeie și un copil ca de vre-o cinci ani.

Manolache ridică tocmai berea la gură... cât pe aci să-i scape paharul... Vederea noilor veniți îl turbură de nedescris. Prietenul voi să 'l liniștească cu vorba.

Dar nu era chip. Singurele lui cuvinte fură:

— Să mergem... să plecăm...

Plecarea era de alt-fel neapărată. Manolache abia putu să se ridice... sta să cază, se sprijini de brațul prietenului.

Vecinii de la masă trecuseră pe lângă el ca pe lângă un străin, nici nu 'l văzuseră poate... Dar el, îi recunoscuse bine: era Elenuța cu doctorul... Dar copilul? Negreșit, copilul lor... Și el, care fugise șease ani ca un criminal, care suferise!

— Ei, ce zici?... îl întrebă peietenul când se aflară departe și singuri, îți mai e frică?

-- Cum vîd, știți tot! zise Manolache mai liniștit.

— Mai mult chiar de cât ai putut să știi. Toți cunoscuții am aflat farsa doctorului... dar nu 'ți mai știam de urmă, ca să te vestim. Ciudată farsă, ai? Ca să te facă să 'ți ieși câmpii, s'a prefăcut că e mort... Pistolul era încărcat numai cu fultuială.

— Mișelul! făcu Manolache.

— Ce fel? Îți pare rău? Tot o mai iubești?

— A nu! Din contra, îmi pare bine... Am văzut'o. Cât s'a făcut de urâtă!.. Dar copilul?...

— Ar zice cine-va că seamănă cu tine, nu e așa?... Cu toate astea, este al doctorului... Ar fi în stare să jure cu icoana în brale pe diplomele tuturilor mîșelor!

Manolache nu mai zise nimic; nici nu știa ce să mai zică.

Devenise flegmatic ca un englez, când își pune englezul de gînd să fie flegmatic.

Th. M. Stoenescu.

TEORIA LUI MALTHUS

Crezusem că într'unul din numerile trecute ale revistei, am lămurit destul principiul practic al teoriei lui Malthus, și n'aveam de gînd să mai adaog ceva în această chestiune, dacă o fericită inspirație n'ar fi venit d-lui C. Al. Ionescu și dacă articolul d-sale *Doctrina lui Malthus la Romani* n'ar fi apărut în *Revista Literară* de la 1 Aprilie.

Nu doară că afirmațiile aceluși articol ar fi cerut vre un răspuns, și nici nu am intenția să scriu așa ceva. Nu; căci datele istorice adunate de d. Ionescu sînt juste, ele pot fi de folos ori căruși sociolog — dacă acesta nu le cunoștea de mai înainte — ba, mai mult de cât atîta, ele pot fi de folos ori căruși malthusianist: cine știe dacă nu cum-va Malthus s'a sprijinit tocmai pe experiența nobilimei romane, în afirmarea savantei sale teorii?

Pentru a adeveri aceasta și mai cu seamă pentru a intra în fondul articolului de față, voi neglija un moment pe Malthus și voi privi chestiunea din esențialul său punct de vedere.

I

Nenumăratele viții cari fac omului imposibilă fericirea vieții, cari deprimă într'un mod simțitor organismul social și cari constituie prin aceasta o piedică pentru mergerea înainte a civilizației, au determinat pe cugetătorii din toate timpurile să caute remedii cât mai eficace pentru stărpirea, dacă nu cel puțin pentru ameliorarea răului.

Experiența a dovedit în repetite rânduri, că nici o reformă necesară progresului nu poate fi cu folos introdusă samavolnic, ori cât de bune, ori cât de ademenitoare ar fi intențiile ei.

Legile pentru ajutorarea săracilor, legile împotriva alcoolismului, legile împotriva prostituției, cele mai îngrozitoare pedepse ce s'au aplicat criminalilor, toate sfortările, toate persecuțiile întreprinse pentru înăbușirea mișcării

lor revoluționare, au avut ca legitim sfârșit creșterea sărăciei, răspândirea alcoolismului, întinderea prostituției, înmulțirea crimelor și îndârjirea spiritului de revoltă.

Pătrunzând trăsătura comună care unește aceste fapte, un pesimist s'ar întări în credința că frământările vieții sunt tot-d'auna zadarnice, năzuințele către o viață mai bună tot-d'auna sterpe.

Pentru un om cu judecata limpede concluzia ia o întorsătură cu totul alta; logica împrejurărilor determinante, adevărurile de care omul se pătrunde trăind, dau cel mai categoric răspuns enigmelor sociale, cea mai sublimă demascare mistificărilor aparenței.

Când legea mă silește să ajut pe săraci, eu ajut de fapt creșterea sărăciei; dar când miserabila viață a unui nenorocit mă înduioșează, când sufletul meu suferă în prezența suferințelor altuia, când pentru a 'mi mulțumi conștiința, dau ajutor unui sărac, fac fără îndoială un bine, și un bine pe care-l simte întreaga mea ființă, o mulțumire care 'mi delectează în chip neasemănat simțirea.

Taxe cât de mari asupra alcoolului, scumpirea cât de exagerată a băuturilor spirtoase nu m'ar împiedeca de a bea fără măsură, atunci când beția ar fi una din trebuințele organismului meu; dar credința că alcoolul îmi face rău, desgustul ce mă pătrunde în fața unui om beat, dragostea pe care o păstrez persoanei mele mă poate nu numai feri de relele alcoolismului, ci mă poate face un conștiințios propagandist al dreptelor mele convingeri, în această privință.

Dacă o lege ar opri căsătoria înainte de 30 ani, de exemplu, apoi la 18 ani, atunci când iubirea mea s'ar deslănțui în mine cu toată furia pe care i-o poruncește adolescența, ar fi foarte posibil să 'mi omor iubita sau chiar să ne omorăm amândoi perfect mulțumiți de săvârșirea acestui act; pe când acum, deși legea mă socotește bun de înșurat la 18 ani, teama că modestul meu salariu nu va putea face față cerințelor unei căsnicii fericite, teama că drăguța mea de azi va fi mâine mamă a trei sau patru copii, teama că nevoile mă vor sili să mă privez de plăceri pentru a hrăni niște ființe nepuțințioase, a cărora menire e să 'mi amărăscă zilele, și încălce alte reflecții de această natură mă determină să vânez zestre, adică să amân căsnicia până cine știe când. Și hotărârea aceasta, așa de bine judecată, unde o să mă arunce? Fără 'ndoială în brațele unei femeii de stradă; iar pe iubita mea în brațele celui d'ântai venit care i-ar oferi o sumă convenabilă în schimbul câtorva clipe de destrău.

În același mod ași putea arăta nerațiunea

de a fi a tutulor legilor care se împotivesc necesităților egoiste ale individului, dacă această expunere n'ar cere un spațiu prea mare și dacă amănunțirea unor chestiuni așa de străine între dânsese nu ne-ar îndepărta prea mult de ceea ce alcătuiește punctul de plecare al subiectului nostru.

Ca să termin însă această parte a articolului și ca să mă întorc ast-fel la teoria lui Malthus, trebuie să spun că savantul economist are tot-d'auna în vedere individul așa cum ese format din necurmata luptă împotriva a tot ce e străin de dânsul, și că nici odată Malthus n'a sperat să ajungă teoria lui întărită prin ver-o lege, alta de cât cea promulgată de natură.

II

Trebuie îndepărtată credința că «este prea multă lume în lume» și că de aici isvorăște sărăcia. Dacă ar fi într'adevăr așa, nu trebuie să ne îndoim că pruncuciderea ar fi pretutindeni decretată de utilitate publică și că toți pruncucigașii ar fi decorați cu «serviciul credincios». Nu trebuie să ne îndoim de asta, căci nimic nu e imposibil atunci când se satisface o nevoie socială, o cerință așa dar ce isvorește tot-d'auna din condiții economice nestrămutate. Și, în acest din urmă caz, pruncuciderea nu ne-ar da aceleași rezultate ca străbunilor noștri în anul 133, din Roma păgână.

Sărăcia crește pentru că numărul nepuțințioșilor improprii pentru muncă crește. Copii muncitorilor, în loc de a fi robuști și vrednici, în loc de a munci la o îndeletnicire onestă alături de părinții lor, sunt slabi, ofiliți, păcătoși, caută câștigul fără muncă din greu, se aruncă în brațele vițiuului și ajung pungași sau prostituate.

Pentru ce? Pentru că atunci când femcea muncitoare dă naștere unui copil, ea este multă vreme în imposibilitate de a merge la muncă, — vorbim mai cu seamă de proletariatul industrial — și atunci grija muncii rămâne exclusiv bărbatului. El trebuie să muncească de odată pentru trei, deși adesea modestul său câștig îi e insuficient pentru persoana lui însăși. Și într'o astfel de lipsă, locuind camere nesănătoase și alimentându-se cu tot ce e mai nehrănit, cum s'ar desvolta copilul de muncitor, cum ar putea ajunge el robust, inteligent, harnic?

Lingușitorii, lași, lipsiți de demnitate, sunt copii de muncitori acei care parvin uneori să exploateze cei înșiși munca. Dupe ce servesc ca unca de încredere la vr'un stăpân, dupe ce exploatează în modul cel mai nedemn neștiința și nevoia muncitorilor, negligența și buna credință a patronilor, dupe

ce sunt vătafi, supraveghetori, magazineri, etc., furând dintr'o parte și din alta, ajung să pună temelie unui nou așezământ de exploatare, pe seama lor.

Dar acestea sînt excepții, sînt pungași favorizați de prea mult noroc; în genere ênsă copii de muncitori, tîmпиi, rîi, vicioși, sînt cea mai mare parte dintre numeroșii colaboratori la «faptele diverse»; ei fură șiucid mișelește, ei sînt nevrednicii pe cari poeții și filosofii socialiști îi compătinesc, ei sînt acei cari comit totul «pentru pâine». Și nu sînt vrednici de compătîmire; ei nu sînt vinovați că s'au născut în triste condiții, dar odată ajunși rîi sînt rîi, sînt primejdioși societății, de prisos.

Sînt foarte mulți cari cer pâine, dar cea mai mare parte dintre ei nu știu să o muncescă, nu sînt capabili pentru nici un fel de muncă cinstită. De compătîmit nu e nimeni, dar vinovați sînt părinții cari dau naștere la asemenea copii. Atunci cînd știți că mijloacele tale de trai abia 'ți ajung ție și femeii tale, muncitor sau funcționar, poet sau artist, ori-ce ai fi, tu știți că nu vei putea da copilului tău îngrijirea, că el va ajunge un rîu, un criminal; și nu ești «părinte nenorocit,» nu meriți compătîmire, ci dispreț și ură, căci tu ești întreit mai rîu, întreit mai criminal de cît progenitura ta.

Totuși, înainte de ori-ce, trebuie să socotim omul, om, așa cum viața socială îl formează: vecinic slugă plecată *eului* sîu propriu, apărător inversunat al intereselor sale egoiste.

De îndată ce începe a trăi prin el, omul are o singură năzuință: să se poată bucura de toate fericirile pe cari natura i le pune la dispoziție, să trăiască într'adevăr, să 'și deservăsească viața, mai bine zis. Or, viața deservășită implică *sine qua non* căsnicia, viața împreună a bărbatului cu femeia, întregirea ființei omenești.

Și doctrina lui Malthus are tocmai meritul de a permite căsătoria de timpuriu, asigurând în acelaș timp armonia liniștită care face fericirea căminului conjugal; familiile prea numeroase strică farmecul căsniciei, și ele pot fi împiedecate atunci cînd soțul 'și-a cumpănit bine interesele.

În rezumat, Malthus lasă pe individ liber să se judece dînsul și să se governeze singur, fără sprijinind legei, fără intervenția vreunei puteri alta de cît voința lui.

Așa de profund, aducător de atîta pace, prezentându-se publicului în cele mai modeste condiții, volumul *Incercare asupra principiului de populație*, scris de Malthus cu multă muncă, și dupe studii amănunțite și serioase, este totuși întîmpinat cu violență

de acei cari nu 'și-au dat osteneala să 'l înțeleagă. Asta nu împiedică în Apus înmulțirea adeptilor lui Malthus, — adepți pacinici și conștiincioși cari lucrează pentru ei, spre pilda tuturilor, fără a face gălăgie ca adepții lui Marx și Lassalle.

Petru Uhrynowski.

PAGINI PENTRU ISTORIA TEATRULUI ROMÂN

(Scrisori adresate d-lui Th. M. Stoenu)

XXV

IASI

1820—1840

Scumpul meu amic,

Cu această scrisoare încheiî perioada teatrului român pentru anii 1820—1840, perioadă foarte puțin documentată în tot ce s'a scris până astăzi. Pe cînd în anul 1839 în București se interzice publicarea „*Curierului românesc*“ de sub direcția lui *Ioan Heliade*, în același timp în Iași teatrul românesc și conservatorul filarmonic dramatic, nu mai exista.

Teatrul străin se răsfață pe scena din Iași, și teatrul românesc lupta prin înjghebările rudimentare ale lui C. Caragiali, care totuși nu au rămas fără oarecare răsnet, precum vom avea prilej a constata în cursul acestei lucrări.

Directoarea teatrului străin subvenționat, *D-na Frische*, aflînd de rezultatele trupei de diletanți sub conducerea lui *Caragiali*, nădăjduind poate a spori veniturile exploatării teatrului din Iași, arată dorința de a forma și dirige și o trupă românească. *G. Asachi* se grăbi a da tot concursul întreprinzătoarei *Frische*, și nu fără osteneală reuși a forma o trupă de tineri amatori. Înainte de a vedea cînd și în ce anume chip a debutat trupa română, alipită pe lângă teatrul străin condus de d-na *Frische*, este de mare interes să vedem în ce timp și în care anume oraș al Moldovei se produse *C. Caragiali*.

În anul 1838, C. Caragiali se vede jucînd în *Botoșani*, unde un oare-care *Nicolini* formă o trupă de actori români.

Această întreprindere națională, zice *G. Asachi*¹⁾ a aflat de la *mobilitate* și *public* un sprijin puternic, astfel în cît a putut începe un șir de reprezentații în acel oraș.

Reprezentațiile teatrului național în Botoșani urmau cu mare succes. *Costache Caragiali* era călduros aplaudat în fie-care seară pentru talentul sîu. Repertoriul ce juca se pare că era foarte gustat; dar care anume

¹⁾ Vezi Albina Românească No. 94 din Noembrie 1838.

piesă să fi jucat C. Caragiali în Botoșani nu se știe.

Direcțoarea teatrului străin, d-na *Frische*, cum am spus, reuși a forma o trupă. În 1840 se văzu un program prin care anunță deschiderea teatrului român. Actorii ca cari putu întocmi cadrele unei trupe au fost la început, d-nii *Pedilan*, *Burtilescu*, *Padeli* și *Jean*, — nume necunoscute între acei ce se îndeletniceau înainte cu meseria de actori. — *Teodor Boian*, amator negreșit iar nu actor, căci pe *Teodor Boian*, l'am cunoscut în 1862 la Iași; era o persoană din societatea aleasă și nu fără însemnătate, căci a fost prefect la Botoșani și deputat în câte-va sesiuni ale Camerii legiuitoare. *Idieru*, acesta a figurat mai târziu între actorii teatrului românesc din Iași *C. Caragiali*, actor venit din București în anul 1836. Ca actrițe figurau:

Profira Hermeziu, despre care mai târziu nu se știe de a mai figurat ca actriță la teatrul din Iași.

Smaranda Hermeziu, care asemenea nu a lăsat amintiri ca actriță.

În această trupă *C. Caragiali* se pare că era actorul mai sârbătorit la începutul acestei înjghebări, mai ales că el era director de scenă împreună cu profesorul de fizică și chimie *P. Stamati*.

Această înjghebare se produse în stagiunea teatrală 1839—1840. O dare de seamă despre mersul acelei societăți de actori români, o aflăm în *Dacia Literară* de sub direcțiunea lui Mihail Cogălniceanu.

De și articolul ce consemnăm aci nu este subscris, dar stilul dovedește că a fost scris de *Mihail Cogălniceanu*. Din acel articol vom vedea în chip foarte lămurit, că cu toate sforțările lui *C. Caragiali*, acea înjghebare artistică era slabă.

Iată articolul:

TEATRU 1)

„În Iași, o societate de actori români, s'au întrunit în iarna trecută, sub direcția unui din mădulările sale, spre a da 12 reprezentații în limba națională și alcătuite de piese comice, de melodrame și ênsuși de *tragedii*. Planul a fost mare, dar isprava mică. La auzirea unor asemenea întruniri, publicul au bătut din palme, și prin numeroasa sa aflare la toate reprezentațiile au vădit cât de mult dorea o scenă românească. Deosebite piese traduse din franțuzește și din nemțește s'au înfătoșat. Acum suntem la a 10 reprezentație. Publicul nu lipsește nici odată, aplausele sunt peste măsură; ênsă la noi aplausele nu sunt êncă o dovadă de bunătatea piesei și de talentul actorilor.

1) „*Dacia Literară*“ Ianuarie 1840. Tom. I Pagina 115.

Publicul laudă pentru că este mulțămît să aibă și atâta, fără ca cea mai mare parte din el să se întrebe dacă teatrul nostru nu s'ar putea îmbunătăți și mai mult. Această întrebare este de datoria noastră s'o facem; și aflăm că dacă la teatrul românesc nu vedem nici unul din acei cari sunt nelipsiți la reprezentațiile franțuze, aceasta nu este din nepatriotism, ci din convingere, că direcția nu are nici o cunoștințe de teatru și că nu-și împlinește datoriile cerute prin o asemenea nobilă însărcinare; și că în loc de a vedea în această întreprindere o patriotică dorință d'a o informa dramatica națională, se vede numai o speculație. Piesele sunt rău alese, sfâșiate, și rău întocmite; iluzia scenei nu este observată, când jocul actorilor, de nu al tuturilor, dar sigur al celor mai mulți, este prost; decorațiile, costumele măcar ar trebui a fi frumoase și analoghe cu cuprinsul pieselor; dar aceasta este cu totul din potrivă; de multe ori se înfătoșează pe scenă, în tot ridicolul lor, cele mai mari anacronisme; costume, oameni despăruiți prin veacuri întregi se întâlnesc în reprezentațiile românești. Așa în: *Viceniile lui Scapin*, s'au văzut un husar din vremea lui Napoleon, un elegant muscadin din vremea lui Molier, o chochetă din zilele noastre.

DD. *Caragiali*, *Padeli* și *Jean* singuri ne fac ceasurile reprezentației suferite. Așa cu cea mai mare plăcere am văzut pe d-nu *Caragiali* în rolul *Furiosului*. Jocul său patetic și plin de adevăr ne-au încântat cu totul. Un lucru numai am mai dori de la dumnilui, adecă mai puțin sentimentalitate, și mai mult natural. Noi cerem mult de la d-nu *Caragiali*, dar talentul său ne dă dreptate să așteptăm și mai mult; de aceea suntem grei. D. *Padeli* și d-nu *Jan* se deosebesc asemenea prin comicul lor.

Materia este, teatrul național poate să înflorească; dar pentru aceasta trebuie o întreagă abnegație de tot interes bănesc; trebuie un interes de slavă, dorul binelui, și o mare hotărâre de a face jârtfi însemnătoare. Atuncea scena românească va fi artă, iar nu păpușerie“.

Negreșit nu este măgulitoare icoana acelei înjghebări de actori sub conducerea lui *C. Caragiali*. *M. Cogălniceanu*, pe care l'am cunoscut mai târziu ca literat și ilustru om de stat. Nu putea chiar în tinerețea sa, să fie rău voitor teatrului românesc, dar negreșit lipsa de mijloace, și poate lipsa de cultură era partea slabă a contingentului artistic, al trupeii românești, apoi comparați cu actorii experimentați ai teatrului frances, negreșit că întipărirea ce putea lăsa jocul acelor diletanți unui tânăr cult ca Mihail Cogălniceanu, nu putea fi prea bună.

Nu e vorbă, un alt articol, intitulat: *Teatru național în Iași*, este mai puțin aspru cu diletanții ce se produsură cu ocaziunea unei reprezentații date în beneficiul lui *C. Caragiali*. Iată-l: ¹⁾

„Marți 6 Februar, dumnealor diletanții Moldoveni au reprezentat în beneficiul d-lui *Carageali*, drama *Furiosul*, de însuși el preluată.

Această piesă este în original textul unei opere a lui Donizetti, și muzica marelui maestru covârșește a ei sujet (noimă). Deci nemerirea ei atârnă de chipul amplificăției, și a reprezentației. Ne bucurăm a putea mărturisi că împlinirea acestei îndoite sarcine, atât prin jocul patetic a d-lui *Caragiali* ca *Furiosul*, cum și madama *Langhina* (Lang) în rol de *Eleonora*. Nu mai puțin arapul *Kaidem*, reprezentat de d-nu *Pandeti*, prin merit și comic joc, au adus publică mulțămire. Urmând simțirilor vrednice de toată lauda de a sprijini și a îmbărbăta întemeerea unui așezământ național aducător de plăcută și folositoare petrecere soțială, de care se bucură și cele mai mici neamuri, publicul foarte numeros, în cursul acestei piese au vădit adese-ori a sa incuviințare. Iar la încheiere au dat o vie mărturisire prin îndoită chemare a beneficientului și a companiei întregi, pe care i-au încununat cu entusiastice aplauzuri.

La acest prilej s'au hărăzit d-lui *Caragiali* o cunună de flori, o pungă cu 86 galbeni și o alisidă de aur ²⁾. La asemenea bine-voitoare mărturisire, îndoioșatul beneficient au răspuns: „*Cel mai puternic lanț ce mă leagă către acest pământ, este a mea mulțămire, și părsind de astăzi titlul de Cosmopolitan, în veci mă fac: Moldovan!*“

Costache Caragiali, prin încercarea sa, aduse un mare bine teatrului românesc, afară de aceasta *G. Asachi* nu se dezinteresă de soarta acelei trupe, el aducea actorilor îndemnul și sfaturile sale și nu lipsea la nici una din repetiții sau reprezentațiuni.

Caragiali, sufletul acelei trupe alcătuite în pripă, ajunse la aceia de a îmboldi pe directoarea *Frische* a lua pe scama sa trupa „*Caragiali*“, mai complectând-o cât se putu.

C. Caragiali, angajat în trupa cea nouă, dupe un scurt timp, în semn de mulțămire, directoarea îi mări leafa de la 8 galbeni pe lună, la 10 galbeni.

Stăpânirea de pe atunci spori subvențiunea întreprinzătoarei cu 200 galbeni pe an, în scop de a veni în ajutorul diletanților de la teatrul românesc. În mare parte diletanții ce

alimentau trupa teatrului românesc erau funcționari de la epitropia casei spitalului sfântului Spiridon, aceasta ne spune cât de puțină însemnătate avea bietul teatru, dacă foarte puțină tineri luaă hotărârea de a fi actori și numai actori.

Curentul care zădărnici mersul societății filarmonice-dramatice, nu putu stinge cu totul ideea și gustul de teatru. *G. Asachi* nu înceta a lucra pentru această instituțiune. În acel an, (1839) tipări *Pedagogul* comedie vodevil și *Fiul pierdut*, dramă, dupe *Kotzebue*, adusă pe românește — zice înștiințarea din *Albina* — de d-l *Aga Gheorghe Asachi*.

Guvernul fu nevoit, dupe stăruințele păturii culte, a gindi și la teatrul Românesc.

Iată cum *Mihail Cogălniceanu*, lămurește în câte-va cuvinte, publicate în *Dacia literară*, acest fapt înbucurător:

TEATRU

Guvernul Moldaviei, simțind că teatrul românesc n'ar putea nici odată înflori, cât ar fi în concurență cu teatrul francez, au hotărât ca de la 15 Maiu viitor să încredințeze ambele scene unei singure direcții naționale. Așa dar această direcție s'au încredințat dd. spătarului *C. Negruți*, comisului *V. Alexandri* și căpitanului *M. Cogălniceanu*, cu îndatorire ca în iarna viitoare să se dee odată pe săptămână și reprezentații românești. Redactorul Daciei, fiind și el din acea direcție, nu poate să zică nimica în favorul unei asemenea măsurii, pentru că n'are obicei de a se lăuda pe sine'si. Publicul însă, va putea judeca la vreme în ce mâni s'au încredințat această sarcină, și dacă teatrul românesc va fi tot păpușerie ori artă“.

Cogălniceanu, în ardoarea sa juvenilă, vedem că se leagă a ridica scena teatrului național din Iași. *G. Asachi* lămurește în *Albina românească*, în ce chip noua direcție e hotărâtă a urma:

«Inștiințarea teatrală»

„Inaltul guvern, dorind de a așeza pe o temelie statornică teatrul românesc, și simțind că acesta n'ar putea nici odată înflori cât ar fi în concurență cu a cel Francez, au hotărât ca, dupe pilda urmată și în alte țări, să unească ambele teatre, sub o singură administrație națională.

În urmarea acestei hotărâri, administrația teatrală s'au încredințat jos iscăliților pe termen de 4 ani, începând de la 15 Maiu 1840.

Administrația nouă îndată au pășit către înjghebarea ambelor trupe. Așa, pentru teatru Francez, numai puțin din artiștii vechi au rămas și pentru iarna viitoare; iar cei mai mulți actori se vor aduce de la Paris, pentru

¹⁾ Vezi: „*Curierul Românesc*“ din 1840, 17 Februarie 1840. București.

²⁾ Lanț de ceasornic.

care scop s'au și pornit d-l *Iosef Foureaux*, cu însărcinarea ca între actorii ce se vor aduce să fie și doi tineri tenori și două cantatrițe, spre a se putea reprezenta pe iarnă, cel puțin 4 opere noi din ale lui: *Herold*, *Boualdieu*, *Auber*, *Halevi*, *Adam*, *Monpou*, etc. Trupa Franceză se va alcătui din 18 persoane, de și prin contractul încheiat cu stăpânirea numărul este numai de 15.

Cât pantru teatrul românesc, atât administrația cât și tinerii actori, pătrunși de patriotică râvnă de a forma scena națională, nu vor cruța nici jertfe, nici ostenele, spre a câștiga mulțumirea publicului. Piese ce se vor reprezenta, vor fi unele traducții din autorii străini cei mai plăcuți și altele compuneri originale.

Orchestra sub direcția d-lui *Herfner* capelmaistrul muziceii militare

Garderobă, decorații fiind toate din nou făcute, vor da o podoabă mai mult scenei teatrului“.

Iosef Foureaux este angajat, ca *director îngrijitor*. zice acea înștiințare. Mai departe arată că se face un abonament pentru 100 de reprezentațiuni, 75 franceze și 25 românești. Prețurile erau pe 100 reprezentații.

<i>Logile I</i>	90 galbeni
<i>Benuare</i>	70 ”
<i>Logi II-lea</i>	65 ”
<i>Logi lăaturalnice</i>	60 ”

Teatrul din Iași, sub direcția lui *C. Negruți*, *V. Alexandri* și *M. Cogălniceanu*, redeschide drumul închis teatrului românesc de concurența puternică a teatrelor străine. *C. Negruți*, într'un articol publicat în *Columna lui Trajan* de sub direcțiunea d-lui *Hajdeu*, intitulat: „*Studie asupra limbei române*“ iată ce zice despre acea epocă a teatrului din Iași:

„Guvernul se asocie cu dorința publică. El numi un comitet teatral, care să se ocupe cu înființarea personalului, cu alegerea pieselor etc. îndată însă ce giunii membri ai comitetului primară cu plăcere onorofica însărcinare, tot el, guvernul, prefăcu comitetul în întrepriză și pe membrii lui în directori fără voia. Gluma era cam groasă, căci acum nu era vorba a cheltui numai timpul, era a deslega și punga. Cu toate aceste, iluziile giunetei—erau giuni atuncea — care abordă cu curagiu ori-ce întreprindere când ea are de scop un bine public, făcu pe improvizații impresarii a se apuca cu tot dinnadinsul de lucru, mai ales când era în joc și amorul lor propriu.

Ei erau îndatorați a ține două trupe, una franceză și alta română și pentru asta li se da o subvenție de patru ori mai mică de cât este astăzi. 1) Aduseră o trupă franceză, care

1) Aluziune la timpul când a fost scris articolul și când subvenția era în adevăr mare.

juca vodevilul, dramă și operă comică; și publicul își poate aduce aminte, că de atunci m'a avut mai buni actori; însă nu era acesta greul. Greul era, *teatrul român*, pentru care trebuia creat tot: decoruri, piese, personal, etc.

Ce era de făcut? Nu se mai putea lua băeți de pe băncile școalei ca să se urce pe scenă; ei aveau de învățat lecțiunile lor, iar nu piese de teatru. Impresarii noștri se gândiră mult, și dupe mai multe idei, care de care mai ciudate, căci unul propunea să tocmească oameni pre care îmbrăcându-i în hainele respective să iasă pe scenă pentru formă, și rolul lor să se citească de un actor *ad-hoc* între culise; altul zicea să se tipărească piesa și să se împartă la privitori; care să o citească în sunetul orchestrei, etc. etc.: în sfârșit, primejdia fiind mare, se deciseră, ca generalii când au a face vre-o întreprindere riscată, să facă apel la giunii de *bonnes-volonté*.

Apelul lor fu auzit. În curând mai mulți tineri se înfătoșară, și o trupă ca prin minune se găsi înființată.

Dar cu toată buna lor voință acești *enfants perdus* nu cunoșteau nici rudimentele artei dramatische. În lipsa altora, impresarii se făcură profesori de declamație și de mimică: s'apucară a învăța pe actori aceia ce și ei știeau.

Ce e dreptul, la început actorul uita că nu trebuie să stea de cât cu fața spre public; actrița în loc să iasă pe ușe, eșea prin perete, dar publicul era indulgent; el râdea și aplauda.

Acum trupa, cam schioapă, cam nemernică, era plină de dorință a se produce și plină de dorință în viitorul ei. Decorurile se *barbui-lase*, se cârpise, nu mai lipsea de cât materia... piesele! La toate se gândise, afară de repertoriu.

Adunându-se toate traducerile ce se găsiră pe la librării și aice și peste *Milcov*, se văzu că nu se putea da nici *Crest*, nici *Mahomet* nici *Alzira*. Chiar cele mai ușoare din piesele lui *Molière* erau grele pentru noii actori.

Nu rămase alta de cât tot impresarii să se facă și autori sau traducători; se pușeră tustrei pe lucru; aleseră din repertoriul frances și german, acele ce le părură mai lesnicioase, mai potrivite cu puterea noilor actori, și traducând, prelucrând, une-ori localizând, reprezentațiile începură, publicul se mulțumi, actorii se incurgiară și treaba mergea strună.“

Iată situația în care se afla teatrul român la Iași pe la începutul anului teatral 1840; ea este perfect de bine lămurită de *C. Negruți*, unul dintre oamenii de litere, direct interesați pe atunci în cestiunea mersului și reorganizării teatrului român.

În serisoarea viitoare mă voi ocupa de perioada de la 1840—1850 a teatrului român, atât în București cât și în Iași.

O afectuasă strângere de mână.

St. Vellescu.

O CHESTIUNE INTERESANTA ¹⁾

(Epizode necunoscute din revoluția de la 1848 ²⁾)

Intr'un studiu trecut am vorbit despre o ceată de Poloni cari s'a pus la dispoziția revoluționarilor Români, ceată care a pierit în niște împrejurări foarte dramatice.

Astă-zî voi vorbi de ajutorul pe care l'au primit de la Bulgari Sârbi și Unguri.

Prin 1848, când mișcarea revoluționară sgu-duce întreaga Europă, toate popoarele erau cuprinse de fiorii revoluțiunii; în Orient numai Românii și Grecii mai puțin, sînt coprinși de marea mișcare pentru dobîndirea libertății.

În Bulgaria, în Serbia sau în Rusia, ori ce mișcare generoasă era înăbușită; atunci spiritele alese, naturi iubitoare de libertate, veneau să-și risipească energia acumulată cu ei pentru folosul străinilor și în special al Românilor.

Bulgarii sau Sârbi n'au venit în cete, dar individual, așa de pildă, ca luptător bulgar, în mișcarea de la 1848, întîlnim pe un anume Vasile Zacharoff, care, dupe mărturisirea veteranului Iosefescu, a luat parte mare la mișcarea revoluționării din Muntenia.

Acest Zacharoff era originar din orașul Sistov. La vârsta de 25 ani a venit în țară și s'a înrolat în armata română; aceasta se petrecea prin 1839. Peste 9 ani vedem pe același Zacharoff luptând alături cu revoluționarii; dînsul prin 1863 s'a reîntors în Bulgaria, unde voia să lupte și pentru patria sa.

¹⁾ A se vedea No. 2 din Ianuarie 1898 al «*Rev-Lit.*».

²⁾ Domnul profesor Iorgulescu din Buzău, îmi trimite următoarele, relativ la articolul meu «*O chestiune interesantă*», pentru care îi sunt recunoscător: »În studiu întreprins de mine asupra județului Buzău, din punctul de vedere: istoric, geografic, archeologic, etc., Întîmplător, aflînd de pe la bătrînii din aceste părți, despre această mișcare aproape necunoscută (vezi art. O chestie interesantă No. 2) de nimeni și intrigîndu-mă foarte mult, m'am pus serios pe cercetări, cari au durat aproape una sau două luni, ducîndu-mă mai prin fie-care casă, unde acești Poloni fuseseră găsduiți și cele aflate, fără nici o conjetură sau exagerare, le-am spus în scurt, în articolul meu din «*Archiva*»

«Publicîndu-se acolo s'a făcut două erori de nume pe care le menționez și d-v.

«Suprefectul revoluțiunii se numește *Răducanu Davidescu*, iar nu *Dănulescu*; suprefectul reacțiunii se numește *Matache Cordeanu*, iar nu *Codrescu*.

Informîndu-mă că acest fapt a fost puțin menționat și de d-l I. Petrescu într'o broșură a sa «*Buchetul*», am căutat să mi-o procur și datele găsite aici, relative la acest episod, le-am trimes mai târziu «*Archivei*»

Tot bătrînul Iosefescu mi-a spus că printre revoluționarii trebubuește să menționăm pe sârbul *Anton Vranialici* și pe maghiarul *Carol Csiky*.

Anton Vranialici era născut în *Nis*; a venit în anul 1848 înadins ca să lupte pentru România, dupe sfîrșirea revoluției; s'a făcut nevăzut și nu se știe dacă s'a reîntors în patria sa.

Despre *Carol Csiky* vom avea mai multe de spus: acest ungar era un aventurier nobil prin ideile ce împărțășea; acest inamorat al libertății era bătrîn când a venit să lupte pentru noi, luase parte la multe revoluțiuni și în anul 1830 îl găsim pe baricadele Parisului luptînd alături de Francesi spre a goni pe Carol al X-lea.

La 1870 pleacă să lupte pentru Francezii. Primit cu mare greutate în armată, moare în lupta de la *Rérnonviele*.

Acestea sunt amănuntele ce am putut afla asupra ajutorului ce am primit de la Slavi și Unguri

Din ele putem deduce simpatia de care se bucurau Românii printre popoarele vecine și dorul d'a lupta pentru libertate a unor ființe cu avînturi generoase.

* * *

Am ținut să vorbesc despre aceste epizode ¹⁾ pentru ca cei cari vor scrie istoria mișcării de la 1848 să nu uite a menționa pe acești modești luptători cari au dat ajutor României, ajutor mic, dar mare prin scopul lui nobil.

Am ținut să vorbesc de acești modești filoromâni, cari fără sgomot au adus reale foloase țerei noastre, ca cei cari vor fi însărcinați cu serbarea jubileului de 50 ani a revoluțiunii de la 1848, să nu uite și pe acești luptători pe nedrept uitați, să le fie drept plăcut a ajutorului dat, glorificarea memoriei lor.

Pururea trebuie să ne fie scumpă memoria acestor brave ființe entusiaste și pline de avînturi nobile. Vorbind despre aceste ființe cu sufletul mereu deschis pentru mișcările generoase, fără voe trebuie să mărturisim că entuziasmul a scăzut mult în actualele generațiuni.

Tinerimea de la 1848, a fost o tinerime de elită, care se ivește numai din veac în veac.

C. Al. Ionescu.

DE-ALE CĂSNICIEI

Unul d'abia se 'nsurase și 'n trei luni a lui soție îi născu coga copilu, leit tat-su, să nu-i fie De deochi, precum îi zise moașa când l'a înfășat, Când l'a dat ca să'l sărute și bașșul și-a luat. Bietul om, creștin d'aceaia cum în lume sînt destui, Nu știa ce să mai facă și, în bucuria lui,

¹⁾ Vezi partea I-ia a acestui articol în No. 2 al «*Revistei Literare*» din Ianuarie 1898.

Incepu, jucând, să-i cânte, de sculase casa 'ntreagă,
 Și mergând lângă leuză, printre lacrimi zise: Dragă,
 Te-am iubit, o știi prea bine, dar d'acuma înaintea
 Te-o iubi și mai la toartă, căci tu m'ai făcut părinte»
 Și plecă să târguiască, ca or care om cu rost,
 Ca botezul lui să fie, cum un altul n'a mai fost.

A făcut el ce e dreptul un botez cu pompă mare
 De-a mers vestea nouă sate, până cam pe la hotare.
 Dar femeile 'ntre ele, care cum se întâlneau
 Se duceau mai la o parte și cam tot așa șopteau :
 — Vezuși, soro, așa poznă? Măritată de trei luni
 Și Anica tronc copilul?... Și să nu crezi în minună!
 Ba chiar Vlad, bățul'ar potca și pârđalnicu să'l dată,
 L'a legat la gară muerea și el crede că e tată! —
 Vorbe d'astea ș'alte încă s'au purtat mereu prin sat.
 Până când a prins de veste obrocitul de bărbat,

Și atunci pe negândite,
 Așa numai din șoptite :

«Ba că 'n nouă, ba că 'n șase; nu se pôte în 3 luni»,
 Până ce îi înpanară bietul cap cu gărgăuni.

Intr'o zi, venind acasă, prăpădit de supărare,
 Incepu să ocărăscă slugile în gura mare,
 Să se certe cu nevasta, uite-așa fără de rost,
 Până ce 'l văzu și dânsa că nu e cum a mai fost.
 Iar la urma urmi, zise: «Stai tu că te'nvêț iudată!»...
 «Vai de mine! Ce e asta?» întrebă ea îngrijată,
 Ce ți-oi fi greșit, bărbate, să te superi așa rău?
 «Ce-ai greșit, afurisito? Si te faci că nu știi, zêu?
 De-i așa, răspunde-mi verde, o femeie cum se cade
 Câte luni poartă copilul dupe nuntă?» «Nouă, Vlad».
 «Si tu la trei l'ai dat gata! Mulțumesc de-așa odor!»
 «Ia mă rog nu te aprinde, s'o luăm mai binisor.
 Stai să facem socoteală, ca să ne 'nțelegem bine :
 Căteluni se fac la număr de când m'ai luat pe mine
 Și până să fac copilul?» «Trei la număr, dar ce vreți?»
 «Și de când și tu pe mine m'ai luat?» «Sunt încă trei!»
 «De când suntem împreună?» «Iarăși trei!» Iă socotelă
 Cu condeiul, căci știi carte, să nu iasă vre-o greșală:
 Trei luni de când tu pe mine și trei de când eu pe tine
 Și trei am fost împreună, și-acum socotește bine,
 Câte fac dacă le-aduni?»

«In cap tocmăi nouă luni!»

«Ce mai zici acum, bărbate, nu e oare bob cu bob
 C'am născut taman la vreme?» «Ba așa sunt un neghiob!
 Iartă-mă, nevastă dragă, căci de-acuma să știi bine
 Că nu mai ascult o vorbă, fără să te 'ntreb pe tine!»
 Ioan Encescu.

DIN SONETELE LUI CAMOËNS

III

Când lebăda simte că i-a venit ceasul din
 urmă, atunci glasul ei se înalță mai armonios,
 mai sublim, în spre malul care'l părăsește.

Dorește să mai trăiască, ênsă numai ca să
 cânte despărțirea ei de viață, să spue cât îi
 pare rău că se duce și să suspine jalnicul sfirșit
 al vieții.

Tot astfel, frumoasa mea, când am văzut,
 cât de jalnic era sfirșitul dragostei mele,
 când am văzut că am ajuns la termenul din
 urmă al bucuriilor mele,

Am început să cânt, cu un accent de armonie
 mai suav, în disgrația mea, credința
 ta mincinoasă și iubirea mea sinceră.

IV

Iubirea este o văpae care arde și nu se

vede; o rană care doare și nu se simte, o mulțumire
 nemulțumită, o durere care inebunește
 fără să facă pe cineva să sufere;

Ne voind și voind bucurosi, singuratecă în
 mulțime, mulțumită de ce'l mulțumește, crezând
 că se câștigă când se pierde;

Rob de bună voie, slugă umilită a celui
 pe care'l birue, iubirea rămâne leală cu cel
 care-o omoară.

Cum să explicăm, dar, că tot iubirea aceasta,
 așa de contradictorie și așa de diversă,
 a putut să facă să se potrivească două inimă
 muritoare?

V

Intr'o grădină, unde verdeața era zmălțată
 de mi de flori, veni într'o zi zeița dragostei,
 însoțită de vinătoarea divină.

Diana rupse un trandafir de toată frumusețea;
 Venera rupse un crin roșiatic dintre
 cei mai rari; micșunica ênsă întrecea pe toate
 florile cele-l'alte prin grația și frumusețea ei.

Cupidon era acolo: Diana și Venera îl întrebară
 care dintre cele trei flori i se părea
 lui că miroase mai frumos, care este mai curată
 și mai frumoasă.

„Toate sânt frumoase,“ răspuse copilul
 „zâmbind; ênsă eu mai bucurosi ași alege micșunica,
 în locul crinului ori al trandafirului“.

Trad. de I. S. Spartali.

HOGEA MINCINOS

(Variantă)

De unde și până unde, se pripășise la curtea
 unui sultan din Tarigrad, o secătură de hoga,
 care zicea că canoaște la fie-care vreme
 din zi, ori din noapte, mișcările ce le face
 în cer Dumnezeu și profetul său. Sultanul
 de pe atunci, crezând cele ce'i spunea hoga,
 ținea la el lucru mare, căci dorea ca și el
 să se potrivească mișcărilor lui Dumnezeu și
 profetului său. Așa că dis de dimineață, cum
 se scula sultanul, bătea din palme și cel d'entetiu
 care avea dreptul să intre la el dupe acest semn,
 era hoga.

Atât se împrieteniise cu sultanul, că nu'i
 mai făcea temenelele acelea orientale, ci 'i da
 numai o „bună dimineață“ ca ori căruia din
 tre prietenii.

Sultanul, cum îl vedea intrând, îl și întreba:
 — Ei Hoge bre, ce-o fi făcând Dumnezeu și
 profetul pe vremea asta?

— Ce să facă, stăpâne! cel mai ușor lucru,
 căci la vremea aceasta el cu profetul sorb câte
 o cafea aromatică, cu câte un ciubuc de Smirna.

— Bun bre Hoge! Ia să facem și noi ca ei.
 Și sultanul porunceă să se aducă cafele

pentru el și hoguea, pe lângă care nici vorbă nu-î și două ciubuce la fel.

Mai târziu; iar mai întreba sultanul:

— Ei, bre hoguea! acuma ce-o fi făcând Dumnezeu?

Iar hoguea, care dorea să puie și ceva la stomach, răspundea;

— Acuma, stăpâne, Dumnezeu mănâncă cu profetul pilaf împărătesc din același castron.

— Să ni se aducă pilaful, striga sultanul, care dorea cu ori-ce chip să facă și el ceia ce făcea Dumnezeu la cer.

Venea vremea mesei, tot așa, hoguea spunea sultanului că Dumnezeu cu profetul mănâncă cutare și cutare lucruri, adecă tot ceia-ce-î plăcea lui.

Dupe masă, Dumnezeu cu profetul iaă câte-o cafea cu ciubuc; iaă și ei; pe urmă Dumnezeu cu profetul s'au culcat; se culcau și ei. Și tot așa înșela hoguea pe sultan în fie-care zi, ba că avea gust de o cafea, ba că de vr'un pilaf, ba să dea o raită prin vestitul harem al sultanului; dar, precum urciorul nu merge de multe ori la apă, tot așa î se infundă bietului hoguea într'o zi, căci un afurisit de grec, sub cuvânt că vine să se plingă de ceva la sultan, mijloci pe lângă el ca să nu mai dea crezământ hoguei, până ce nu l-o pune el la încercare.

Sultanul la început nu voi să creadă spusele grecului; dar mai judecând puțin, se hotări să-l pue pe hoguea la încercare, și așa, dupe cum se înțelesese cu grecul, porunci să se aducă un castron cu lapte dulce și două franzele cu două linguri.

Dupe ce fu adus laptele și franzelele, precum dase sultanul porunca, fu chemat hoguea la sultan. Acesta îi porunci să mănânce cu grecul dintr'un castron.

Cam grea și rușinoasă era porunca. Auzi, gogeamite omul de încredere al sultanului să mănânce cu un sărăcăcios de grec; dar pentru că ordinul era ordin, se așeză cu grecul la masă și începură să facă dumicați de franzelă, pe cari îi aruncau în castron. Dar, n'apucă bietul hoguea să ducă lingura la gură, și trosce, îi trage grecul o palmă.

— Ce este asta ghiaurule, întrebă hoguea, ridicându se în sus.

— Tu, trebuie să știi ce este, răspunse grecul liniștit și privind la sultanul.

— Pentru ce 'mi-ai tras palma? mai întrebă hoguea.

— Pentru-că ai luat un dumicat d'al meu, răspunse grecul.

— Dar de unde puteam să știu eu, că acel dumicat e al tău?

— Atunci, cum puteai ști ce face Dumnezeu la cer? întrebă grecul, ridicându-se și el

în sus, și arătând sultanului pe hoguea care l'păcălise atâta vreme.

Sultanul, ne mai putând de bucurie, goni pe hoguea de la palat; iar în locul lui opri pe grecul care î dovedise că hoguea e un mofangiu.

P. M. Rădulescu-Micșunești.

TABLOŪ DE PRIMĂVARĂ

Cumpăna cea lungă șade gânditoare...
Ciutura în leagăn mi se dă ușor.
Singuratec puțul stă între ogoare
Și adună 'n sinu-i apă de izvor...

Câte-o cioară 'n virful cumpenei oprită
Cârăe, 'și-ascute pliscul arcuit
Și visează hrana, — une ori uimită
Când în puț zărește cerul adâncit...

Zi de sərbătoare. Plugul stă acasă...
Grâu 'n pacea Firei, încă împărțind,
Fără să se simtă tufa 'și face deasă
Și cuprinde-ogorul, soarelui zâmbind.

Până în adâncul zărei ce se pierde,
Arbori singurateci, — streje de hotar, —
Ziduri de pădure: toate's undă verde:
Mugurii, la viață de frunziș, tresar..

Fire, ca mătasea de strălucitoare,
Albe, mlădioase, trec plutind ușor:
Cine știe care zână visătoare
Le-a scăpat și drumul li-î rătăcitor!

Zi de primăvară pacinică, senină...
Dulce mulțumire picură de sus
Dar icoana vietei par'că nu-î deplină:
Vorba de pe urmă Firea nu 'și-a spus.

Iată că oglinda dintre pleoape prinde
Gingașă ivirea unui chip drăguț, —
Și de focul vietei câmpul se aprinde.
Sprintena fecioară s'a oprit la puț.

Ochii s'ei întrebă împrejuru-i zarea,
Par'că subț imboldul unui tainic dor:
În priviri nădejdea, teama, nerăbdarea
I se fac lumină, sau se lasă nor.

Câtă frăgezime, câtă tinerete!
Ce dragălaşie! — vii înmuguriri,
Vrajă-adeverată pentru frumusețe, —
La suflarea caldei dulci îndrăgostiri...

În căutătură câtă simplitate!
Firea 'și spune vorba, — ea ascultă blând.
Unica plăcere e în libertate:
S'au plăcut, se chiamă, iaă în viață rând.

Nu e nici în soare foc și strălucire
Cât e-acum în ochii și pe chipul ei;
Iată-l, se ivește, vine cu grabire:
De la el la *densa* calea-i de scântei...

Și acum tabloul Firei să'ntregește
Cu tot ce viața are'n ea mai bun,
Mai frumos, mai dulce: simte și trăește.
Ciocârlia cântă c'un avânt nebun.

27 Martie, 98.

N. Rădulescu Niger.

BAGHETA SACRĂ

Roman de d-na C. Colomb

(Urmare)

Și vorbind, Violanta resfoise toate notele
împrăștiate pe clavir, până ce dădu peste Di-
dona de Jomelli, pe care le așeză pe pupi-

tru, fredonând recitativul. Apoi se așază pe scaun, făcu câte-va acorduri și începu să cânte la început încet, apoi tare, fără a observa că intraseră doi bărbați cărora prințesa Farnese le făcu semn să nu o turbure. Când atinse ultimul acord, ridicând capul, văzu în dreptul uneia din uși pe Stefanello într-o atitudine respectuoasă, iar în dreptul alteia pe contele Savelli, care privea mișcat ca la un triumf al fiicei sale.

Violanta, roșindu-se, ceia ce o făcea și mai frumoasă, încercă să se scuze. Nu băgase de seamă, nu'i văzuse; dar nu o lăsară să termine și primi atâtea complimente pentru cântecul său, câte nu primise nici odată pentru frumusețea ei.

Prințesa Farnese era politicoasă cu toată lumea și contele Savelli era cu atât mai politicoasă cu cât vedea pe cine-va mai prejos de el. Intre Senioria Sa și un cântăreț de teatru era, se înțelege, mare deosebire, și Stefanello fu încântat de delicatețea cu care îl primiră amândoi. Incurajat de buna-voința lor, tânăru-l își învinse timiditatea, mărîtă în acea zi și de prezența Violantei. Il găsiră chiar plin de spirit, respectuos, demn, într'un cuvînt foarte la locul său. Astfel, nu apucă să iasă din palatul Farnese, și cei rămași începură să'l laude. Prințesa declară că întrecea pe cavalerul Muzio, pe contele Valeri și pe monseniorul Niviesca, care purta la Roma sceptrul deșteptăciunei. Fidalma incredință că era frumos ca reposatul Marco Natteroni, soțul ei, când îl cunoscuse, în tinerețe. Violanta nu zise nimic, dar ochii ei străluceau ca diamantele, când mătușa-sa propuse contelui să 'i permită a lua câte-va lecții cu Stefanello. Marchiza Capponi și alte doamne aveau și ele acelaș gând, dar nici una nu poseda o voce așa de frumoasă ca a Violantei.

Aceasta era și părerea contelui. De și nu vedea absolută trebuință ca Violanta să învețe cântul, totuși îi permise să ia lecții și se înțeleseră ca prințesa să vorbească cu Stefanello.

Violanta se reîntoar-se acasă în culmea fericirii, și tot restul zilei umplu vastul palat Savelli cu vocalizările ei, cu toate dojenile Fidalmei, care zicea că e păcat să'și ureze glasul în zadar, când ar trebui să'l păstreze curat pentru a cânta în fața profesorului.

IV

Violanta Savelli era o copilă. Ea iubea multe persoane și multe lucruri, dar le iubea pe toate la fel: pe mătușa sa ca și pe păsările ei, pe talăl său ca și muzica, petrecerile ca și slujbele bisericesti. Totul i se părea frumos, bun și plăcut; viața avusese pentru dânsa numai surîsuri, iar nenorocirea era în în-

chipuirea ei un ce care se pune numai în cărți, ca să le facă mai interesante. Cărțile! Nu cetise multe, și pe acelea pe care le cetise, nu le cercetase din punctul de vedere al stilului și al compunerii; ei, ca toți copiii, o interesase numai *povestirea*. În fie-care din ele își alesese câte un personaj pe care îl admira, pe care îl iubea ca pe o ființă reală, și adesea, complectând portretul ce descria autorul, îi dedea mai mult farmec de cât și'l închipuise acesta. În capul ei cel mic se făcuse un întreg muzeu de ființe închipuite și legendare. Erau chiar ființe reale, sfinți, eroi, poeți, artiști, morți sau vii, înfrumusețați și aceștia de imaginația ei; dar îi găsea mai adevărați astfel. Stefanello intrase în acest muzeu fără să știe, pe când era la Bologna, la verișoara sa, marchiza Pallavacini. Pe vremea aceea nu se ducea la serate; dar asista la vizitele, ce primea marchiza, când se vorbea mai tot-d'auna de minunatul elev al maestrului Benaldi. Violanta dorea să'l audă; în ziua când l'a auzit cântând la San Petronio, i s'a părut admirabil, și toată seara o trecu învîdiând pe invitații contesei Pepoli, care aveau fericirea să'l auză și să'l vază așa de aproape.

Astfel, când s'a întors marchiza, aducând și pe tânăru-l cântăreț, 'i a făcut efectul unei aventuri de romane; transportată de bucurie și de mândrie nevinovată, ea hotărâse în fundul sufletului ei, că Stefanello care cântase numai pentru dânsa, era cel mai mare dintre tenorii, trecuți, prezenți și viitori. Când veni la Roma, era în stare să spue fără a se înșela, toate locurile pe unde fusese el în timp de două ani, în ce roluri cântase și în ce orașe a fost mai mult aclamat. Tot întrebând mereu, fără a trăda vre-o intențiune, ajunsese în curent cu toate triumfurile lui Stefanello.

Și acum, el era la Roma, și Violanta îl vedea mai în fie-care zi, și avea să'l vază în toată stagiunea, căci acum numai era fată mică, își avea locul ei la teatru, în loja prințesei, precum și în salonul ei, când primea. Contele Savelli o ducea la toate petrecerile, în toate casele nobile din Roma, și toate țineau la onoarea de a avea la seratele lor pe celebrul cântăreț. Mai mult chiar, Stefanello venea la palatul Savelli; se așeza la clavier și cânta, cum a făcut o dată la Bologna, și cânta numai pentru Violanta singură, reluând o frasă de câte zece ori, ca să 'i arate și ei cum trebuie să o execute, dându-i lecții cu răbdare, blândețe și respect. Nu semăna cu bătrânul maestru de capelă Chierico, care o învățase clavierul: acela se supăra, o dojenea, ba une-orî îndrăsnea să o certe ca pe elevii de la școală. Stefanello nu 'i zicea nimic; este

adevărat că nu 'i făcea nici o laudă; dar simțea ea bine că era mulțumit de dânsa. Când cântau împreună câte o bucată de Palestrina sau de Leo, Violanta credea că e dusă pe aripă și că vedea cerul deschizându-se, căci învățau mai ales bucăți de muzică religioasă.

Cea mai mare bucurie a vieții ei și cel mai mare interes al întregii ei ființe era muzica ce învăța sub direcția lui Stefanello, și încântarea aceasta dădea frumuseții sale un ce și mai ideal. Fidalma o compara cu Sf. Cecilia și atrăgea mereu luarea aminte a contelui Savelli că *contessina* se făcea din zi în zi mai frumoasă. Contele nu o vedea înfrumusețându-se, dar îi plăcea că lumca o găsea astfel. Violanta era foarte iubită și, între toți admiratorii ei, cel mai de căpetenie era contele Colonna..! Un Colonna! Capul unuia din cele mai vechi familii din Roma! O familie care influențase chiar la înălțarea și căderea papilor! Nici că putea să gândească la o căsătorie mai ilustră, afară dacă nu ar fi cugetat la vr'un prinț străin, ceia ce nu trecuse prin mintea contelui, fiind-că dorea să ție pe fiică-sa lângă sine, la Roma.

Ugo Colonna era bogat; avea reputație bună; era un cavaler frumos, stimat și prețuit de femei și nu ar fi fost refuzat de nici una din familiile la care s'ar fi adresat. Aceste calități unite cu frumusețea Violantei se potriveau foarte bine cu ambițiunea tatălui ei.

Între contele și fiul său, precum am spus, nu era mare dragoste; cu toate astea, fiind-că Annibal era viitorul cap al familiei Savelli, tatăl său socotea ca o datorie a' l ține în curent cu tot ce privea onoarea sau prosperitatea casei sale. Îi scrisese deci într'o zi că bătrâna marchiză Galli îi lăudase mult pe contele Ugo și că vorbind și de frumusețea Violantei, lăsase a se înțelege o propunere de căsătorie. În aceeași scrisoare îi da noutăți despre sora sa, spunându-i că s'a făcut foarte frumoasă și că ar fi o drăguță contesă Colonna; că cântase înaintea contelui Ugo, care rămăsese uimit, căci lecțiile ce a luat cu signor Bronzi, Stefanello, cum i se zicea, o făcuseră o adevărată privighetoare.

Marchizul Annibal, primind scrisoarea, stete mult pe gânduri. O alianță cu Colonna! Negreșit, legătura aceasta ar fi mărit și mai mult influența familiei Savelli. Atât mai bine că Violanta era frumoasă, mai ales că ajută la o însoțire așa de avantajoasă: altfel n'ar fi folosit la nimic, tot atât ca și cântecul ei. Ar fi preferat chiar să nu cânte; fetele de treapta ei, cugeta marchizul, când au poftă de muzică n'au de cât să 'și plătească cântăreții. Nu 'i plăceau câtuși de puțin maestri de cânt, și se interesă să afle, în societatea

vienză cine era acel signor Bronzi, zis și Stefanello.

Nu întâmpină nici o greutate. Stefanello? Își aduceau aminte de dânsul, că, cu doi ani înainte, fusese la Viena, cântase la curte, la prințul Esterhazy și în câte-va saloane de elită. Era un tenor desăvârșit; nu i se imputa de cât oare care răceală. Era frumos; părea turnat pentru roiele de eroi, calitate pentru care îl felicitase chiar și abatele Metastase. Când se va sătura de Roma, se va întoarce probabil la Viena. Dupe cât își aminteau, nu auziseră un cântăreț mai bun ca dânsul.

Marchizul Annibal crezu că învățase destulă diplomație la curtea imperială; își făcu vizitele de adio, spunând că tatăl său îl rechemă pentru afaceri de familie și se pregăti spre a se întoarce în Italia.

În vreme ce marchizul călătorea spre Roma, Stefanello trăia din zi în alta, fericit de a vedea pe Beatricea sa și nici gândind la ziua de mâine. El răpise cu dânsul amintirea acelei copile încântătoare pe care o văzuse pentru întâia dată în palatul Pallavicini; la ea sburau toate visurile lui, la dânsa se gândea când cânta; Violanta fără a ști, era inspira-toarea, muza lui. O să'l ție ea oare minte? Aceasta n'o spera; dar simțea că lumca i s'ar fi părut goală dacă ar fi aflat că ea a plecat sau a murit și că nu o va mai vedea. Cu toate astea nu se grăbise să meargă la Roma. Maestrul Benaldi îi hotărâse un anume itinerar și, cas a' l schimbe, 'i ar fi trebuit neapărat un pretext. De aceia își urmase calea regulată. Văzuse pe Violanta în lojă, la prima reprezentație a Didonei; o revăzu dupe accia în casa prințesei Farnese; fusese chemat să 'i dea lecții! Aceasta, mai cu seamă, fusese pentru el o fericire neașteptată. Și acum se îmbăta de bucurie de a o vedea și auzi. Cât avea să ție această țericire? S'apoi? Mai era o întrebare ce nu și-o făcea: la ce bun toate acestea? El știa că nu putea să existe nici o legătură între nobila fiică a puternicului conte Savelli și el, tenorul Stefanello; nu cerea nimic, nu spera nimic, nu cuteza să simtă măcar o dorință, de cât doar aceia de a trăi acolo unde trăia Violanta și de a se întâlni cu dânsa pe terenul sacru al artei, unde toți sunt egali. Ah! când ambele lor glasuri se ridicau, curate și sonore, făcând să vibreze ecourile vechiului palat Savelli, numai era vorba nici de nobila contesă nici de sârmanul cântăreț: erau două suflete entusiaste contopite în acelaș avânt. Fidalma își lăsa d'oparte lucrul din mână, și îi asculta, unindu-și mâinele ca la biserică, atât de mult o mulțimea cântecul lor, ce părea că vine din cer.

(Va urma)

trad. de Th. M. Stoescu.